

БЕЛАРУСКІ ТЭЛЕВІЗІЙНЫ ПАДАРОЖНЫ НАРЫС: АСНОЎНЫЯ ФАКТАРЫ РАЗВІЦЦА ЖАНРУ

А. І. Марозава

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
emorozowa@tut.by*

У артыкуле абгрунтавана важнасць звароту да айчыннага гістарычнага вопыту для павышэння запатрабаванасці і канкурэнтаздольнасці перадач аб падарожжах на сучасным рынку. Упершыню даследаванае развіццё падарожнага нарыса ў кантэксце эвалюцыі беларускага тэлебачання, пачынаючы з 1956 г., а таксама ва ўмовах фарміравання глабальнай інфармацыйнай прасторы. Вылучаныя асноўныя фактары, якія кіруюць гэтым працэсам, яго адметнасці і тэндэнцыі, што дазваляе спрагназаваць далейшае развіццё жанра.

Ключавыя словы: тэлевізійны падарожны нарыс; тэхнічны фактар; сацыяльны фактар; суб'ектыўзм; філасофскі складнік жанра; мастацкі складнік жанра; публіцыстычны характар.

BELARUSIAN TELEVISION TRAVEL ESSAY: THE MAIN FACTORS I N THE DEVELOPMENT OF THE GENRE

E. I. Morozowa

*Belarusian State University,
9, Kalvariyskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: E. I. Morozowa (emorozowa@tut.by)*

The article substantiates the importance of turning to domestic historical experience in order to increase the demand and competitiveness of travel programs on the modern market. The first time the development of the travel essays in the context of the evolution of the Belarusian TV, since 1956, as well as the condition of the global information space, is explored. The main factors that control this process, its features and trends are highlighted, which allows us to predict the further development of the genre.

Keywords: TV travel essay; technical factor; social factor; subjectivism; philosophical component of the genre; artistic component of the genre; publicistic character.

Папулярнасць падарожжаў імкліва ўзрастае, гэтаму спрыяе ўдасканаленне лагістыкі, турыстычнай інфраструктуры. Разам з тым, павялічваецца колькасць перадач, прысвечаных вандроўкам. Каб зрабіць канкурэнтаздольны медыйны прадукт, тэлетворцы павінны пралічваць свае дзеянні на некалькі крокаў наперад, для гэтага трэба мець уяўленне аб фактарах развіцця тэлевізійнага падарожнага нарыса. Атрымаць яго дапамагае аналіз гістарычнага вопыту.

Шэраг навуковых работ прысвечаны вывучэнню працэса развіцця тэлебачання ўвогуле, у прыватнасці, М. Галдоўская [1] і Р. Львін [2] лічаць, што ён залежыць пераважна ад тэхнічнага прагрэсу, Н. Фральцова вызначае «зависимость содержательных аспектов творчества не только от технологии, но и от “социокультурной динамики”» [3; с. 7]. Расійскія навукоўцы К. Панцэраў [4] і Г. Лаўрэнеўская [5] разглядаюць друкаваны падарожны нарыс «в системе общесоциального дискурса» [4; с. 5]. Асобных даследванняў працэса эвалюцыі жанра на беларускім тэлебачанні да нашага часу не праводзілася.

Вывучэнне мікрафонных папак перадач і тэлефільмаў аб падарожжах з 1956 г. (заснаванне беларускага тэлебачання) да нашага часу дазваляе сцвярджаць, што ад пачатку свайго існавання тэлевізійны падарожны нарыс меў публіцыстычны характар. На гэта паўплываў тэхнічны фактар: абмежаваны ў эфірным часе тэлетворцы стваралі толькі тыя перадачы, якія мелі прыярытэтнае сацыяльнае значэнне, датычыліся пытанняў міжнародных зносін. Рабіць падарожныя нарысы было адказнай справай, якую даручалі толькі выдатным пісьменнікам і журналістам, у прыватнасці, І. Мележу, С. Грахоўскаму, Г. Бураўкіну, А. Сімураву, Ю. Іванову, Э. Луканскай і інш. Таленавітыя творцы, вяртаючыся з замежных камандзіровак, імкнуліся, нягледзячы на ідэалагічныя абмежаванні, данесці да гледачоў свае неардынарныя назіранні, роздум аб лёсе чалавека і грамадства. Гэта вызначыла аўтарскі характар і адначасова філасофскі складнік жанра. Узмацненню суб'ектывізму падарожнага нарыса спрыяў тэхнічны фактар: узровень развіцця оптыкі не дазваляў мяняць буйнасць планаў падчас здымкаў, таму ў кадры мог знаходзіцца пераважна адзін чалавек. Каб увайсці ў давер да гледачоў, не згубіць іх увагі, аўтары распавядалі ад першай асобы, выкарыстоўвалі прыём «дыялагізаванага маналогу» (прамога звароту да аўдыторыі). Суб'ектывізм жанра захоўваецца напрацягу яго развіцця: запамінальныя вобразы аўтараў-вядучых тэлепадарожжаў стварылі, у прыватнасці, у 60-я – 70-я гг. XX ст. Н. Касьянава («Улицы и площади рассказывают»), у 70-я – 80-я – У. Караткевіч, В. Іпатава, С. Панізнік, В. Дашкевіч

(«Спадчына»), А. Дзітлаў, Ю. Кокараў, А. Чуланаў, С. Тарасаў («Вецер вандраванняў») і інш.

Развіццё перасоўных тэлевізійных станцый у другой палове 60-х гг. XX ст. дазволіла выйсці з тэлепавільёна на вуліцу. Гэта прывяло да станаўлення аўтарскай журналістыкі на тэлебачанні і адначасова фарміравання рэпартажнага метаду выкладу падзей у падарожным нарысе («Улицы и площади рассказывают»). У наш час гэтая адметнасць узмацняецца, што звязана з развіццём партатыўных тэлекамер у смартфонах.

Прагрэс тэхнікі спрыяў таксама ўзмацненню мастацкага пачатку падарожнага нарыса, які атрымаў развіццё ў стужках аб'яднання «Тэлефільм». Пераважная большасць з іх здымалася на кінакамеры, што дазваляла выходзіць за межы студыі, узмацняла «эфект прысутнасці», дакументалізм жанра. Тэлетворцы мелі магчымасць папярэдняга мантажу матэрыялу, гэта давала мажлівасць выкарыстоўваць неардынаныя ракурсы, дэталі, вобразы-лейтматывы, спецэфекты, графіку, мультыплікацыю. Далейшае развіццё тэлевізійнай тэхнікі спрыяла паглыбленню мастацкага пачатку падарожжа: у сяр. 70-х гг. XX ст. з'явіліся відэазапіс і дадатковы сродак мастацкай выразнасці – колер. Усё гэта дапамагло сфарміраваць арсенал тэлевізійных прыёмаў мастацкай выразнасці падарожнага нарыса, сярод якіх варта ўзгадаць інтрыгу, кантраст, рэтардацыю, анонс, двайную экспазіцыю і інш.

Паглыбленне суб'ектывізму і мастацкага пачатку падарожнага нарыса звязанае не толькі з тэхнічным, але і з сацыяльным фактарам. З распаўсюджаннем лёгкіх кінакамер і вузкай стужкі рух кінааматараў стаў масавым, у 70-я гг. XX ст. яны прыйшлі на тэлебачанне. Перадачы «Мы і наша кінакамера», «Спектр» уяўлялі сабою школы для кінааматараў, дзе іх дарадцамі былі прафесійныя рэжысёры, сцэнарысты, музыкі. У гэты час узмацнілася цензура на тэлебачанні, і мова мастацкіх вобразаў стала практычна адзінай мажлівасцю ўсталяваць дыялог тэлетворцаў і аўдыторыі. Каб данесці да гледачоў свой непаўторны досвед, асабістыя перажыванні, кінааматары ўводзілі ў стужкі цытаты з музычных твораў і вершаў інтымнай лірыкі.

Сувязь падарожнага нарыса са светапоглядам савецкай навукова-тэхнічнай інтэлігенцыі і, разам з тым, з літаратурнай традыцыяй і музычнай культурай найбольш глыбока праявілася ў выпусках цыклавой перадачы «Вецер вандраванняў». Яе стваральнікі звярталіся да твораў А. Грына, А. дэ Сент-Экзюперы, У. Караткевіча, паэтаў Срэбнага ста-

годдзя і сучасных ім пісьменнікаў, напрыклад, Ю. Дудзінцава. Большасць карэспандэнтаў перадачы складалі турысты-аматары, якія акрамя таго былі выканаўцамі аўтарскіх песень. У «Ветры вандраванняў» знайшлі ўвасабленне ўласцівыя для іх светаўяўлення культ сяброўства, замілаванне прыродай, зварот да агульначалавечых праблем і каштоўнасцей. Рамантычны турыстычны падарожны нарыс, які склаўся ў межах перадачы, стаў феноменам айчынай аўдыявізуальнай культуры, паўплываў на светапогляд і падзеі сучаснага яму жыцця. Яго стваральнікі склалі ўнікальную фанатэку аўтарскай песні, адкрылі новыя імёны выканаўцаў, сярод якіх Б. Вайханскі, А. Худзін, А. Цямноў і інш., паспрыялі рэстаўрацыі гістарычных вежавых гадзіннікаў ў Мінску. Адметнасць праграмы заключаецца ў тым, што яна развівалася ў рэчышчы сусветных тэндэнцый і стала прыкладам «падарожжа турыста з заплечнікам» («Backpacker», M. S. Damkjoerand, A. M. Waade [6; с. 48]), якое мае сёння вялікія рэйтынгі у сусветнай аўдыявізуальнай прасторы.

У сувязі з карэннай зменай светапоглядаў грамадства 80-х – 90-х гг. XX ст. дамінуючым у падарожным нарысе, як і напачатку яго развіцця ў сяр. 50-х гг. XX ст., стаў публіцыстычны складнік. Ва ўмовах развіцця «галаснасці» стваральнікі перадач і тэлефільмаў звярталіся да тэм аховы гісторыка-культурнай спадчыны і экалогіі, сацыяльных праблем. Разам з тым узмацняўся філасофскі складнік жанра: разважаючы аб лёсе чалавека, яго ўзаемадзеянні з грамадствам і прыродай, загаварылі аб наркаманіі, алкагалізме («Прекрасное далёко», 1988), міграцыі і заняпадзе вёскі («Дорога на Евіно», 1989; «А мае міране добрыя людзі», 1992), адаптацыі інвалідаў ў грамадстве («Вецер вандраванняў-212») і інш.

Сусветныя тэндэнцыі глабалізацыі і, разам з тым, адмаўленне ўсяго савецкага як неспрыяльнага прагрэсу вядуць да таго, што большасць айчынных разнастайнасцей тэлепадарожжа, напрыклад, «групавое падарожжа» («Group», [6; с. 48]), «вандроўка-эксперымент» («Convivial» [6; с. 48]), «падарожжа эмігранта» («Expat» [6; с. 48]), запазычаныя з англамоўнай інфармацыйнай прасторы. Разам з тым, зварот да мінулага, яго пераасэнсаванне з улікам новага вопыту характэрна для культуры постмадэрнізму. Рэтраспектывай тэлевізійнага падарожнага нарыса можна назваць папулярныя ў свеце «вандроўку турыста з заплечнікам» («Backpacker») і «травелог» («Travelogue» [6; с. 48]), якія вылучаюцца суб'ектывізмам, рэпартажным метадам выкладу падзей, спалучэннем публіцыстычнага, мастацкага і філасофскага пачаткаў.

Такім чынам, тэлевізійны падарожны нарыс развіваецца эвалюцыйным шляхам. Пад уплывам асноўных фактараў – тэхнічнага прагрэсу і змены светапоглядаў грамадства – з цягам часу ўзмацняюцца суб’ектыўзм, публіцыстычнасць, мастацкі і філасофскі складнікі жанра. Рэалізаваныя новымі тэхнічнымі сродкамі, гэтыя асаблівасці здольныя спрыяць павяшэнню канкурэнтаздольнасці беларускіх перадач аб падарожжах на сусветным рынку.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Голдовская М. Е. Взаимодействие идейно-художественных задач и технических средств экранной публицистики : автореф. дис. ... д-ра искусствоведения : 17.00.03. М., 1987. 52 с.
2. Ильин Р. Н. Телевизионное изображение. М. : Искусство, 1964. 151 с.
3. Фрольцова Н. Т. Типология творческой деятельности в аудиовизуальной коммуникации : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.01.10. Минск, 2003. 40 с.
4. Панцеров К. А. Путевой очерк: эволюция и художественно-публицистические особенности жанра : автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.10. СПб. : 2004. 24с.
5. Лавреневская А. С. Объективное и субъективное в очерке (К теории жанра) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.10. М., 1989. 24 с.
6. Folker H., Zürich E. Travel Journalism: Exploring Production, Impact, and Culture. UK : Palgrave Macmillan, 2014. 266 p.

ЧАСТОТА ПРОСМОТРА ТЕЛЕВИЗИОННЫХ ПЕРЕДАЧ АУДИТОРИЕЙ НАЦИОНАЛЬНОГО ИНФОРМАЦИОННОГО ПОЛЯ В СОЦИОЛОГИЧЕСКОМ ИЗМЕРЕНИИ

А. В. Посталовский

*Центр социологических и политических исследований
Белорусского государственного университета,
ул. Академическая, 25, 220072, г. Минск, Республика Беларусь,
postalnio@tut.by*

Современный этап развития информационного общества характеризуется высокой степенью востребованности сетевых ресурсов и социальных медиа как источников воспроизводства и распространения информации. В свою очередь, телевидение как структурный сегмент национального информационного поля по-прежнему сохраняет доминирующие позиции в контексте изучения медиапотребления аудитории белорусских СМИ во многом